

Received / Makale Geliş Tarihi 12.10.2023
Published / Yayınlanma Tarihi 30.11.2023
Volume / Issue (Cilt/Sayı) 7 (36)
ss / pp 1525-1536

Research Article /Araştırma Makalesi
10.5281/zenodo.8434277
Mail: editor@pejoss.com

Arş. Gör. Burcu Durak Oldaç

<https://orcid.org/0000-0001-8711-7057>

Çukurova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Adana / TÜRKİYE

ROR Id: <https://ror.org/05wxkj555>

Prof. Dr. Mustafa Sakal

<https://orcid.org/0000-0003-4527-0605>

Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İzmir / TÜRKİYE

ROR Id: <https://ror.org/00dbd8b73>

Covid-19 Pandemi Döneminde Uygulanan Kamu Harcama Politikası Uygulamalarının Kamu Mali Dengesine Etkisi: Seçilmiş Ülke Örnekleri Üzerine Bir Değerlendirme

The Effect of Public Expenditure Policy Implementations on Public Fiscal Balance during the Covid-19 Pandemic Period: An Evaluation on Selected Country Cases

ÖZET

Dünyayı kasıp kavuran İspanyol Gribi'nden tam bir asır sonra dünya, yeni bir salgın ile karşı karşıya kalmıştır. İlk vaka Aralık 2019'da Çin'in Wuhan eyaletinde ortaya çıkmış ve ardından tüm dünyaya yayılmıştır. Dünya Sağlık Örgütü tarafından virüsün adı SARS-CoV-2 olarak belirlenmiş ve virüsün neden olduğu hastalığı tanımlamak için Covid-19 terimi kullanılmış olup, 11 Mart 2020'de pandemi ilan edilmiştir. Önceliğin insan hayatını kurtarmak olduğu güdüsüyle hareket eden hükümetler, pandemi ile mücadelede sosyal hayatı sınırlamaya yönelik katı önlemler uygulamaya koymuşlardır. Hastalığın yayılımını sınırlamaya yönelik alınan önlemler ekonomi cephesinde arz ve talep şoklarının yaşanmasına yol açmıştır. Pandeminin yol açtığı ekonomik kriz ile mücadelede Keynesyen politikaları çerçevesinde genişletici maliye politikalarına öncelik verilerek, bilhassa harcama temelli kamu politikaları uygulamaya koyulmuştur. Uygulamaya koyulan harcama temelli kamu politikası uygulamaları, mali dengeleri olumsuz etkileyerek ülkelerin bütçe açıklarının yükselmesine neden olmuştur. Bu çalışmada Covid-19 Pandemisi ile mücadelede seçilmiş ülkeler tarafından uygulanan maliye politikası araçlarından olan kamu harcama ve kamu gelirleri politikalarına yer verilmiş ve pandeminin kamu mali dengeleri üzerindeki etkisi seçili ülkeler kapsamında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mali Tedbirler, Kamu Harcama Önlemleri, Kamu Mali Dengesi, Covid-19.

ABSTRACT

Exactly a century after the Spanish Flu swept the world, the world is facing a new pandemic. The first case emerged in the Chinese province of Wuhan in December 2019 and then spread across the world. The World Health Organization named the virus SARS-CoV-2 and used the term Covid-19 to describe the disease caused by the virus, and declared a pandemic on March 11, 2020. Acting with the motive that the priority is to save human life, governments have implemented strict measures to limit social life in the fight against the pandemic. The measures taken to limit the spread of the disease led to supply and demand shocks on the economic front. In the fight against the economic crisis caused by the pandemic, expansionary fiscal policies were prioritized within the framework of Keynesian policies, and especially expenditure-based public policies were put into practice. The expenditure-based public policy implementations adversely affected the fiscal balances and led to an increase in budget deficits and debt stocks of countries. In this study, public expenditure and public revenue policies, which are among the fiscal policy instruments implemented by selected countries in the fight against the Covid-19 Pandemic, are included and the impact of the pandemic on public fiscal balances is evaluated within the scope of selected countries.

Keywords: Fiscal Measures, Public Expenditure Measures, Public Financial Balance, Covid-19.

1. GİRİŞ

Covid-19 pandemisi, yakın tarihlerde benzeri görülmemiş bir sağlık krizi ve ekonomik aktivitede düşüşe yol açan olağanüstü bir duruma neden olmuştur. Milyonlarca insanın ölümüne yol açan bu pandemi, dünya genelinde derin etkiler yaratarak, hastalığın sağlık sistemlerine olan baskısını azaltmak amacıyla tüm ülkelerin öncelikli olarak ele alması gereken bir konu haline gelmiştir. Bu çerçevede, ülkeler içinde ve sınırlar arasındaki hareketlilik sınırlanmış, okullar ve iş yerleri kapatılmış, toplantıların boyutu sınırlanmış, enfeksiyon oranlarını kontrol altına almak ve azaltmak amacıyla karantinalar, sokağa çıkma yasakları gibi kapsamlı sınırlama ve hafifletme önlemleri uygulanmıştır. Bu önlemler, virüsün yayılımını sınırlamada etkili olmuş, ancak aynı zamanda ani ve ciddi ekonomik sonuçlara yol açmış, sağlık krizinin yanı sıra ekonomik bir krize neden olmuştur. Geleneksel resesyon dönemlerinde genellikle talep kaynaklı sorunlar öne çıkarken, Covid-19 pandemisi küresel ekonomiyi üretim, tedarik zinciri ve piyasa aksaklıklarıyla arz yönünden, tüketim ve yatırım kararlarını değiştirerek talep yönünden etkilemiştir.

Keynesyen ekonomik anlayış, ekonomik durgunluk ve kriz dönemlerinde, ekonomik istikrarsızlığı gidermek için vergi indirimleri ve ayrıca yatırım, tüketim ve transfer harcamalarındaki artış gibi genişletici harcama politikalarının etkili olabileceğini öne sürmektedir. Covid-19 pandemisi ile mücadelede birçok ülke, pandeminin ekonomi üzerinde yıkıcı etkileriyle başa çıkmak amacıyla Keynesyen yaklaşımın önerdiği politika önlemlerini uygulamıştır. Bu bağlamda, vergi düzenlemelerinin yanı sıra özellikle mali teşvikler, transfer harcamalarındaki artış, ücret destekleri, finansman yardımları, istihdam destekleri, sağlık ve sosyal sigorta harcamalarındaki artış gibi harcama odaklı politikalara ağırlık verilmiştir. Kriz dönemlerinde başvurulmuş tüm bu genişletici mali politika önlemleri kamu mali dengelerini olumsuz etkilenmiştir. Özellikle pandeminin etkilerinin yoğunlaştığı 2020 yılında uygulanan harcama odaklı politikalar, ülkelerin kamu mali dengesini olumsuz yönde etkileyerek, bütçe açıklarının artmasına neden olmuştur.

Bu çalışmada her bölgeden bir ülkenin seçimine ek olarak, Covid-19'un ilk ortaya çıktığı, en çok etkilediği, Avrupa'da ilk ölümün ve ilk vakanın tespit edildiği ülke gibi çeşitli kriterlerde göz önünde bulundurularak ülkeler belirlenmiştir. Çalışmanın temel amacı, Covid-19 pandemisiyle mücadelede seçilen ülkeler tarafından benimsenen maliye politikası araçları arasında yer alan kamu harcama ve kamu gelir politikası uygulamalarını ele almak ve harcama temelli politika uygulamalarının kamu mali dengeleri üzerindeki etkisini araştırmaktır. Çalışmanın benimsediği yöntem, ilgili literatürden, yayınlanmış raporlardan ve mali verilerden yararlanarak mevcut durumu analiz etmektir. Sonuç bölümünde ise seçilmiş ülkelerin uyguladığı gelir ve harcama politikası uygulamalarının kamu mali dengesi üzerindeki etkisi özetlenip, literatür kapsamında değerlendirilme yapıp çalışma tamamlanacaktır.

2. COVID-19 PANDEMİ DÖNEMİNDEKİ MALİYE POLİTİKASI UYGULAMALARI

Maliye politikası, kamu harcamaları ve kamu gelirleri gibi kamu sektörünün mali değişkenlerinin miktar ve bileşimini düzenlemek suretiyle ekonomik büyüme, kalkınma, ekonomik istikrar, gelir dağılımındaki adalet gibi iktisadi politika hedeflerini gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır (Kısa, 2021, s.104). Keynesyen ekonomik yaklaşım, ekonomik durgunluk ve kriz dönemlerinde, ekonomik istikrarsızlığı gidermek amacıyla sadece vergi indirimlerini değil, aynı zamanda yatırım ve tüketim harcamaları ile transfer harcamalarında artış gibi genişletici mali politika önlemlerinin etkili olabileceğini savunmaktadır (Erdem, 2022, s.364). Bu bağlamda, Covid-19 pandemisi ile mücadele etmek amacıyla birçok ülke, ekonomiyi canlandırmak ve desteklemek için genişletici maliye politikası tedbirleri çerçevesinde, vergi indirimleri, transfer harcamalarında artış, ücret teşvikleri, finansman desteği, istihdam destekleri, vergi ödemelerinin ertelenmesi gibi bütçe yükünü doğrudan artıran önlemlere başvurmuştur (Çelik, 2022, s.8).

2.1. Covid-19 Pandemi Dönemindeki Kamu Gelirleri Politikası Uygulamaları

Devletin egemenliği altındaki vatandaşlara sunduğu hizmetleri finanse etmek amacıyla anayasa ve ilgili yasalar çerçevesinde topladığı gelirlerden elde ettiği kaynaklara "kamu geliri" adı verilmektedir (Eğilmez, 2016: 46). Ekonomik dalgalanmalarla başa çıkabilmek için devletlerin kullandığı temel maliye politikası araçlarından biri de kamu gelirleri politikasıdır. Kamu gelirleri politikası, özellikle konjonktürel dengesizliklerden etkilenen sektörler başta olmak üzere belirli iş kollarına, çalışanlara, işverenlere, şirketlere ve hane halkına mali yardımlar ve kolaylıklar sağlayarak ekonomik istikrarı sürdürmeyi amaçlar. Kamu gelirleri politikasının başında ise vergisel düzenlemeler gelmektedir (Koç ve Yardımcıoğlu, 2020, s. 133-134; Sandalcı, 2020, s.111).

Dünya genelindeki bütün ülkeler, Covid-19 salgınına karşı mücadelede, hem mikro düzeyde kendi sınırları içinde hem de makro düzeyde dünya çapındaki ekonomik ve mali gelişmeleri dikkate alarak vergi düzenlemeleri uygulamışlardır. Bu çerçevede, salgının etkilerini hafifletmek amacıyla alınan vergisel önlemler genellikle gelir vergisi, kurumlar vergisi ve katma değer vergisi gibi ana vergi türlerine odaklanmıştır. Bununla birlikte, emlak vergisi, bazı tüketim vergileri ve gümrük vergisi gibi diğer vergi türlerinde de düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, pandemiye karşı mücadelede ülkelerin benimsediği vergisel önlemlere bakıldığında, vergi beyanname verme ve ödeme sürelerinin ertelendiği, vergi oranlarının düşürüldüğü ve vergi istisna ve muafiyetlerinin getirildiği gözlemlenmektedir. Bu nedenle, bu dönemde uygulanan öncelikli vergi politikalarının genellikle vergi harcamalarını içerdiği ifade edilebilir (Erdem, 2022, s.364; Sandalcı, 2020, s. 111).

Tablo 1: Covid-19 Pandemisine Karşı Seçili Ülkelerin Düzenleme Yaptığı Vergi Türleri

Ülkeler	Gelir Vergisi	Kurumlar Vergisi	Gelir Katma Değer Vergisi	Diğer Vergileri	Tüketim Emlak Vergisi	Diğer Vergiler
ABD	✓	✓	✓	✓		✓
ÇİN	✓	✓	✓	✓		
İTALYA	✓	✓	✓	✓		✓
FRANSA	✓	✓	✓			✓
ALMANYA	✓	✓	✓			✓
İNGİLTERE	✓	✓	✓	✓	✓	✓
BREZİLYA	✓	✓	✓	✓		✓
HİNDİSTAN	✓	✓	✓			
RUSYA	✓	✓				✓

Kaynak: OECD, 2021; IMF, 2021; KPMG, 2020a; KPMG, 2020b; PwC, 2020

Tablo 2: Covid-19 Pandemisi İle Mücadelede Seçili Ülkeler Tarafından Alınan Vergisel Önlem Türleri

Ülkeler	Vergi Beyanname ve Ödeme Sürelerinin Ertelenmesi	Vergi İndirilmesi	Oranlarının Vergisel Muafiyetler	İstisna ve Getirilmesi	Zarar Mahsup Uzatılması	Sürelerinin
ABD	✓	✓		✓		✓
ÇİN	✓	✓		✓		✓
İTALYA	✓	✓		✓		
FRANSA	✓	✓		✓		
ALMANYA	✓	✓		✓	✓	
İNGİLTERE	✓	✓		✓		
BREZİLYA	✓	✓		✓		
HİNDİSTAN	✓	✓		✓		
RUSYA	✓	✓		✓		

Kaynak: OECD,2020;OECD,2021; IMF, 2021; KPMG, 2020a; KPMG, 2020b; PwC, 2020.

2.2. Covid-19 Pandemi Dönemindeki Kamu Harcama Politikası Uygulamaları

Covid-19 pandemisinin başlangıcında, tüm hükümetler öncelikle sağlık bilinci ile hareket etmişlerdir ve salgının yayılmasını sınırlamak amacıyla sert tedbirler almışlardır. Bu bağlamda, birçok hükümet, pandeminin neden olduğu sorunlarla başa çıkmak için kısa vadeli reaktif politikalar uygulamıştır. Bu politikalar, halk sağlığı ve sosyal önlemler içermekte olup, karantina uygulamaları, sosyal etkinliklerin kısıtlanması, seyahat sınırlamaları, sosyal mesafe kuralları, iş yerlerinin ve alışveriş merkezlerinin kapatılması, sınır kısıtlamaları ve sokağa çıkma yasakları gibi önlemleri içermiştir.

Bu sıkı önlemlerin ekonomik sonuçları olumsuz olmuş, bu nedenle hükümetler genişletici kamu harcama politikalarını devreye sokarak bu olumsuz etkileri hafifletmeye çalışmışlardır. Bu çerçevede, hükümetler,

sağlık sistemini güçlendirmek, istihdamı korumak, bireyleri, hanehalklarını ve işletmeleri desteklemek, sosyal sigorta yardımlarını artırmak amacıyla çeşitli kamu harcamaları yapmışlardır. Pandemi döneminde uygulanan bu harcama odaklı politikalar genellikle aşağıda özetlenen genel alanlardaki harcamaları içermiştir.

2.2.1. Mali Teşvik Paketlerinin Açıklanması

Teşvikler, maliye politikasının bir parçası olarak kamu tarafından çeşitli yöntemler ve isimlerle sunulan, ekonomik kalkınma programlarının uygulanmasında kullanılan ve aynı zamanda piyasa ekonomisine müdahale araçlarından birini oluşturan finansal desteklerdir. Bu mali teşvikler, genellikle devlet yardımları olarak adlandırılırlar ve ekonomik büyüme, kalkınma, ekonomik istikrar ve gelir dağılımının adaletli bir şekilde sağlanması gibi amaçları gerçekleştirmek için kullanılırlar (Koç ve Yardımcıoğlu, 2020, s. 127).

Teşvik uygulamaları, genellikle "Piyasa Başarısızlıkları" ve "Devletin Başarısızlıkları" olarak sınıflandırılan iki temel ekonomik sorunun çözülebilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Bu minvalde koronavirüs pandemisi, toplam talep/toplam arz üzerinde yarattığı etki ile piyasa başarısızlığına, bütçe ve sosyal güvenlik sistemi üzerindeki sürekli maliyet artışı ile de devletin başarısızlığına yol açacak önemli bir dışsal şok yaratmıştır. Dışsal şoklar ulusal ekonomi üzerinde önemli etkilere yol açan, beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan genellikle öngörülemez ya da öngörülse bile kaçınılması muhtemel olmayan ekonomik, siyasî ve askerî olaylar neticesinde görülebileceği gibi salgın hastalıklar neticesinde de ortaya çıkabilmektedir (Koç ve Yardımcıoğlu, 2020, s.129-130). Bu çerçevede Covid-19 pandemisi, birbirine bağlı bir dünya ekonomisinde arz ve talepte eşzamanlı kesintileri içeren, eşi benzeri olmayan küresel bir şok yaratmıştır. Pandemi, krizin akut aşamasında küresel finansal koşulların keskin bir şekilde sıkışmasına yol açarak potansiyel olarak kalıcı etkilerle dünya çapında büyük ekonomik kayıplara neden olmuştur (Chudik vd., 2021, s. 1). Buna karşılık, dünyanın dört bir yanındaki hükümetler, açıkladıkları büyük mali destek paketleriyle ekonomik acıyı hafifletmeye çalışmışlardır. Küresel ölçekte hükümetler, pandemi sırasında ekonomilerini desteklemek için 2020 yılında yaklaşık olarak 8 trilyon dolar harcamışlardır (Eijkelenburg ve Nauta, 2020).

Tablo 3: Seçilmiş Ülkelerin Covid-19 İle Mücadelede Açıkladığı Mali Teşvik Paketlerinin GSYİH'ya Oranları (%) (2021)

Ülkeler	Mali Teşvik Paketi/GSYİH (%)
ABD	26.46
ÇİN	4.7
İTALYA	30.84
FRANSA	12.06
ALMANYA	34.81
İNGİLTERE	18.07
BREZİLYA	12
HİNDİSTAN	3.5
RUSYA	4.8

Kaynak: Statista, 2022a

Covid-19 pandemisinde en çok vaka ve ölüm ABD'de görülmüş olup, hükümet tarafından GSYİH'nın % 26,46'sını pandemiyle mücadelede tahsis edilmiştir. Bu, yaklaşık olarak 5 trilyon doları aşan bir teşvik paketini ifade etmektedir. İlk vakanın görüldüğü Çin hükümeti GSYİH'nın yüzde 4.7'sini pandeminin yıkıcı etkileri için ayırmıştır (Huld, 2022). Pandeminin ilk ortaya çıktığı dönemde en fazla etkilediği İtalya'da, pandemi ile mücadelede uygulanan teşvik paketlerinin GSYİH'ya oranı %30.84'dür. Fransa, GSYİH'nın yüzde 12.06'sını, Almanya % 34.81'ini, İngiltere, % 18.07'sini, Brezilya, % 12.0'sını, Hindistan %3.5'ini Rusya ise %4.8'ini pandemi ile mücadeleye tahsis etmiştir. Covid-19 pandemisiyle mücadelede gelişmiş ülkeler tarafından açıklanan mali teşvik paketlerinin GSYH'ya oranının gelişmekte olan ülkelere kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir.

2.2.2. Sağlık Sistemini Güçlendirmeye Yönelik Kamu Harcamaları

2020 yılında, Covid-19 pandemisiyle başa çıkmak amacıyla alınan önlemlerin büyük bir kısmının ek harcamalardan oluştuğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, yapılan harcamaların çoğunluğunu sağlık sistemlerinin kapasitesini artırma, koruyucu ekipman sağlama, test ve izleme sistemleri kurma, aşılama programları başlatma, düşük maliyetli tıbbi malzeme temini, yüksek maliyetli tıbbi malzeme temini, altyapı yatırımları, insan kaynaklarının genişletilmesi ve sağlık personelinin sayısını artırma ve diğerleri oluşturmaktadır (Çapanoğlu, 2021, s.63; Lacey vd., 2021, s.16).

Tablo 4: Seçilmiş Ülkelerin Sağlık Harcamaları/GSYH (%)

Ülkeler	2019	2020	2021
ABD	16.77	18.8	17.8
ÇİN	5.35	7.1	5.3
İTALYA	8.67	9.7	9.5
FRANSA	11.06	12.4	12.4
ALMANYA	11.70	12.8	12.9
İNGİLTERE	10.15	12.8	11.9
BREZİLYA	9.59	10.3	9.6
HİNDİSTAN	3.0	3.0	3.0
RUSYA	5.6	6.5	6.3

Kaynak: OECD, 2021; Statista, 2022b ve World Bank, 2022a

Pandeminin etkilerinin en yoğun hissedildiği 2020 yılında seçili ülkelerin sağlık harcamalarının GSYİH içindeki payı artış göstermiştir. Salgının ilk yılında, ABD’de ulusal sağlık harcamaları %9.7 artarak 4.1 trilyon dolara yükselmiş olup, bu büyüme oranı önceki 10 yılın %4.2’lik ortalama büyüme oranından önemli ölçüde yüksektir. ABD’de sağlık harcamalarının GSYİH içindeki payı, 2019’da %16.77’den 2020 yılında %12.5 artış göstererek %18.8’e yükselmiştir (Strazewski, 2022). Covid-19 ile mücadelede Çin’de de sağlık harcamalarında önemli artış yaşanmış, sağlık harcamalarının GSYİH içindeki payı, 2019’da %5.35’den 2020’de yaklaşık %7.1’e yükselmiştir. İtalya’da sağlık harcamalarının GSYİH içindeki payı, 2019’da %8.67’den 2020’de %9.7’ye, Fransa’ da 11.06’dan %12.4’e yükselmiştir. Almanya’da ise aşilar, tıbbi ekipman, araştırma ve bilgilendirme kampanyaları ile hastanelerin kapasitelerini modernize etmeye dair önlemleri kapsayan 61 milyar Euro harcanmış olup, sağlık harcamalarının GSYİH içindeki payı, 2019’da %11.70’den 2020’de yaklaşık %12.8’e yükselmiştir (IMF, 2021). İngiltere’de 2020’deki toplam cari sağlık harcamasının, 2019’daki harcamalara göre nominal olarak %20’lik bir artışla 269 milyar £ olduğu tahmin edilmektedir. Sağlık harcamalarının GSYİH içindeki payı, 2019’da %10.2’den 2020’de yaklaşık %12.8’e yükselmiştir (Office for National Statistics, 2021). Brezilya’da 2020 yılında 143.757 milyon dolar sağlık harcaması yapılmış olup, sağlık harcamalarının GSYİH içindeki payı, 2019’da % 9.69’den 2020’de yaklaşık %10.0’a yükselmiştir. Hindistan’da 2020’de sağlık hizmetlerine yapılan harcamanın yaklaşık 194 milyar dolar harcanmıştır. Rusya’nın sağlık hizmetleri harcaması, 2019 yılında 3,8 trilyon rubleden, 2020’de 4,9 trilyon rubleyi çıkmış olup, sağlık harcamalarının GSYİH içindeki payı, % 5.61’den %8.0’a yükselmiştir (IMF, 2021; Statista, 2022b).

2.2.3. İstihdamı Destekleme Politikaları Kapsamında Yapılan Harcamalar

Çıkış noktasının insan merkezli olmasından kaynaklı kriz, yine insanı en fazla ilgilendiren ekonomi değişkeni olan istihdamı önemli ölçüde etkilemiştir. Pandeminin neden olduğu ekonomik şok, dünya genelinde işsizlik oranlarının hızla artmasına yol açmıştır. İşsizliğin bu hızlı artışının temel nedeni, Covid-19’un ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemesi ve üretimin azalmasına sebep olmasıdır (Balcı ve Çetin, 2020, s.43). Covid-19 salgını, bütün ülkeleri derinden etkileyen bir ekonomik krize yol açmış, krizin etkilerinin derinden hissedildiği 2020 yılında işsizlik oranları önemli ölçüde artış göstermiştir. Covid-19 ile mücadelede işletmelerin iflasını önlemek, işsizliği azaltmak ve ekonomiyi içine girdiği resesyondan kurtarmak amacıyla bütün ülkeler ekonomik paketler açıklamışlardır. Açıklanan paketlerde istihdamı desteklemeye yönelik önemli ölçüde büyük teşvikler verilmiştir. Bu çerçevede bütün hükümetler kendi ölçeğinde istihdamı desteklemek amacıyla iş koruma programları, kısa çalışma ödeneği, ekonomik faaliyette büyük düşüşlerden etkilenen çalışanlar için büyük bir transfer programı şeklinde çeşitli programlar uygulamaya koymuş olup, ayrıca işgücü piyasasında kalışı sürdürmeye yönelik istihdam edilebilirlik odaklı hizmetler kullanılmıştır. İşgücü piyasası politika ve programları, Covid-19 nedeniyle yaşanan işten çıkarma, zorunlu izin veya azalan çalışma süreleriyle baş etmeleri için işçi ve işverenlere yardım sağlamada kritik önem taşımaktadır. Hükümetlerin uygulamaya koyduğu istihdamı destekleyici teşvikler sonucunda işsizlik oranlarında iyileşme görülmüştür (İLO, 2020)

Tablo 5: Seçili Ülkelerin İstihdamı Destekleme Uygulamaları

Ülkeler	Maaş/Ücret Sübvansiyonu	Aktivasyon (Eğitim) Desteği	İşgücü yönetmeliği düzenlemesi	Azaltılmış çalışma süresi sübvansiyonu
ABD			✓	
ÇİN		✓		✓
İTALYA	✓		✓	✓
FRANSA	✓	✓	✓	✓
ALMANYA	✓		✓	✓
İNGİLTERE	✓	✓	✓	
BREZİLYA			✓	✓
HİNDİSTAN			✓	
RUSYA		✓	✓	

Kaynak: World Bank, 2022b

Tablo 6: Seçili Ülkelerde İşsizlik Oranı

Ülkeler	2019	2020	2021
ABD	3.7	8.1	5.3
ÇİN	4.6	5.0	4.6
İTALYA	9.9	9.2	9.5
FRANSA	8.4	8.0	7.9
ALMANYA	3.1	3.9	3.6
İNGİLTERE	3.7	4.5	4.8
BREZİLYA	12.1	13.9	13.3
HİNDİSTAN	6.5	10.2	7.7
RUSYA	4.5	5.6	4.7

Kaynak: ILO, 2022.

Covid-19 pandemisi, derin bir ekonomik krize yol açarak ülkelerin işsizlik oranının artmasına neden olmuştur. ABD’de 2019 yılında işsizlik oranı %3.7 iken, 2020 yılında yaklaşık %118 artarak %8.1’e yükselmiştir. Çin’de 2020 yılında işsizlik oranı yaklaşık %8 artarak %5.0’e yükselmiştir. İtalya ve Fransa hükümetleri tarafından istihdamı koruma amacıyla uygulamaya koyulan önlemler sonucunda 2020 yılında işsizlik oranında düşüş gerçekleşmiştir. Almanya’da 2020 yılında işsizlik oranı %25, İngiltere’de %21, Brezilya’da %14, Hindistan’da %56, Rusya’da %24 artış göstermiştir. Ülkeler tarafından istihdam ve geliri korumaya yönelik uygulanan teşvik programlarının etkisiyle İtalya ve İngiltere dışındaki diğer ülkelerde 2021 yılında işsizlik oranları gerilemiştir.

2.2.4. Sosyal Sigorta Uygulamaları

Ülkeler, Covid-19 pandemisiyle mücadele kapsamında sosyal güvenlik önlemlerine büyük önem vermişler ve bu bağlamda işsizlik sigortası, sağlık sigortası destekleri, emeklilik ve engellilik yardımları ile sosyal güvenlik katkılarını hayata geçirmişlerdir. Birçok ülke bu süreçte, mevcut emeklilere yönelik ek ödemeler, tek seferlik ödemeler ve daha yüksek asgari emekli maaşları gibi ek avantajlar sağlama yoluna gitmiştir.

Tablo 7: Seçili Ülkelerde Sosyal Sigorta Uygulamaları

Ülkeler	İşsizlik Sigortası	Sağlık Destekleri	Sigortası	Emeklilik ve Engellilik Destekleri	Sosyal Güvenlik Katkıları
ABD	✓				✓
ÇİN	✓	✓		✓	✓
İTALYA	✓	✓			✓
FRANSA	✓				✓
ALMANYA	✓	✓		✓	✓
İNGİLTERE	✓			✓	✓
BREZİLYA	✓			✓	✓
HİNDİSTAN		✓		✓	✓
RUSYA	✓	✓		✓	✓

Kaynak: World Bank, 2022c; ILO, 2022.

Tablo 7’de seçili ülkeler tarafından uygulanan sosyal sigorta uygulamalarına yer verilmektedir. Hindistan dışındaki ülkelerin hepsinde Covid-19 pandemi döneminde işsizlik sigortası uygulamaya koyulmuştur. Tabloda yer alan ülkelerin hepsinde pandemi döneminde sosyal güvenlik destekleri verilmiş olup, ABD, Fransa, İngiltere ve Brezilya dışındaki ülkelerde sağlık sigortası destekleri verilirken; ABD, İtalya ve Fransa dışındaki ülkelerde ise emeklilik ve engellilik destekleri sunulmuştur.

2.2.5. Transfer Politikaları Kapsamında Yapılan Kamu Harcamaları

Hükümetler tarafından, Covid-19 ile mücadelede çeşitli nakit transfer programları uygulanmıştır. Bu programlar çerçevesinde bazı ülkeler, 18 yaşından küçük çocukları olan ebeveynlere çocuk bakım yardımı sağlamış, okullarda ve üniversitelerde eğitim gören öğrencilere burslar ve geçim yardımları sunmuş, ayrıca okulların kapatıldığı dönemlerde, okul beslenme programlarının eksikliğini telafi etmek amacıyla nakit transferleri gerçekleştirmiştir. Karantinalar, sınırların kapatılması, seyahat yasakları ve uçuşların durdurulması sırasında hükümetler, yurt dışında mahsur kalan vatandaşlarına maddi yardımda bulunarak evlerine dönmelerine yardımcı olmuş ayrıca ani karantina uygulamalarının etkilediği ev işçileri de dahil olmak üzere, ülke içindeki korunmasız gruplara yönelik nakit yardım programları başlatmışlardır. Çin, Hindistan ve birçok ülke, etkilenen insanlara nakit yardımı sağlamak için aktif adımlar atmış ve 58 ülkede kayıt dışı, serbest meslek sahibi ve işsiz kişilere nakit transferleri yapılmıştır (World Bank, 2022c, s. 27-30).

Bu çerçevede ABD’de sağlık sektörüne, Covid-19’un olumsuz etkilediği sektörlerdeki firmalara, birey hanehalkı ve eğitim kurumlarına nakdi destek verilmiş, kira yardımı, çocuk desteği ve beslenme desteği

sunulmuştur. Çin’de ise yardıma muhtaç ailelere geçici yaşam yardımı programı kapsamında nakit desteği sağlanmış, işsizlik sosyal sigortasından yararlanamayan işsizler için işsizlik sosyal yardımı, ayrıca ebeveyni sağlık çalışanı olan çocuklara nakit transferi, bakım ve sağlık hizmetleri sunulmuştur. İtalya’da herhangi bir sosyal yardım almayan savunmasız haneler için nakit transferi, özel sektör çalışanlarına, ebeveyn izni almayan ve 12 yaşından küçük çocukları olan işçiler için 600 Euro’ya kadar çocuk bakımı kuponu, Covid-19’dan olumsuz etkilenen işletmelere geri ödemesiz hibeler tahsis edilmiştir. Fransa’da serbest meslek sahiplerine ve KOBİ’lere 1.500 euro transfer, zor durumdaki ailelere çocuk başına nakdi destek, sağlık çalışanlarına ikramiye, kapanan işletmelere destek sunulmuştur. Almanya ise sağlık krizinin bireyler, hanehalkı, işletmeler sağlık çalışanları üzerindeki yükünü hafifletmek amacıyla çeşitli önlemler almış, tüm sektörlerdeki küçük işletmelere toplamda 50 milyar € tutarında destek verilmiş, tüm ebeveynlere 150 €’luk iki taksit halinde çocuk başına 300 € "çocuk ikramiyesi" ödenmiş, serbest çalışanlara 3 ay boyunca 15.000 Euro’ya kadar doğrudan hibe verilmiş ve sağlık çalışanlarına 2020’de 1.000 Euro’ya kadar bir defaya mahsus ödeme yapılmıştır. İngiltere’de pandemi ile mücadele kapsamında bireylere, hanehalkına ve işletmelere yönelik nakdi destek imkanı sunulmuştur. Bu kapsamda kendi kendini izole etmesi istenen düşük gelirli ve evden çalışmayan ve bunun sonucunda gelirini kaybedecek kişilere “Test ve İzleme Desteği Ödeme Planı” kapsamında yerel makamlardan 500 £ ödeme yapılmış, savunmasız hanelerin temel ihtiyaçlarına destek olmak amacıyla 500 milyon sterlinlik destek fonu uygulanmış, 600.000 perakende, konaklama ve eğlence şirketi için 4 milyar sterlin’lik bir defaya mahsus “ekstra hibe” sunulmuştur. Brezilya’da Acil Yardım Transferi çerçevesinde, bireylere aylık 200 real olmak üzere üç aylık nakit transferi yapılmış, Covid-19’un olumsuz etkilediği sektörlerdeki firmalara nakdi destek verilmiştir. Hindistan’da kadınlara aylık 500 rupi’lik doğrudan ödeme, çiftçilere 2.000 rupi avans ödemesi yanında eyelet kühümetleri tarafından da çok çeşitli nakdi yardım planları uygulamaya koyulmuştur. Rusya’da 18 yaşından küçük çocukları olan ailelere aylık nakit transferi, sağlık çalışanlarına tek seferlik özel ödemeler, yetim, engelli veya yaşlılara yönelik aylık 12.130 ruble (158 ABD Doları) tutarında nakdi transfer ödemesi ve kapatılması gereken veya faaliyetlerini azaltan firmalara destekte bulunulmuştur (WorldBank, 2022; ILO, 2022; IMF, 2021; Shi vd, 2022).

Covid-19 pandemisinin yol açtığı zorluklarla başa çıkmak için nakdi transferlerin yanı sıra çeşitli ayni yardımlar da sağlanmıştır. Yüksek gelirli ülkeler, ayni yardımlarda daha fazla çeşitlilik sunma eğilimindeyken düşük gelirli ülkeler, temel gıda maddeleri olarak kuru gıda ürünlerine, pirinç, un, fasulye, tahıl, yağ, tuz, şeker, süt ürünlerine odaklanmışlardır. Aynı yardımların uygulandığı 115 ülkenin yaklaşık üçte ikisi, yaşlılar, engelliler, hamile kadınlar, çocuklar, kayıt dışı işçiler ve işsizler gibi dezavantajlı grupları hedeflemek amacıyla gıda sepetleri dağıtmıştır. Ayrıca, 64 ülke tarafından tıbbi ve hijyen kitleri dağıtılmıştır. Hükümetler, eğitimle ilgili ayni yardımlar da sunmuş ve bu çerçevede bazı ülkelerde öğrencilere ve öğretmenlere dizüstü bilgisayarlar, tabletler gibi cihazlar sağlanmıştır. Ayrıca, pandeminin başlangıcından bu yana toplam 79 ülke, okullarda beslenme programları uygulamıştır (World Bank, 2022, s.35-41).

Bu kapsamda ABD’de Covid-19 ile mücadelede hanelere yemek kuponu dağıtımını başlatmış olup, bu kuponlardan yararlanan hane sayısı Şubat 2020’de yaklaşık 37 milyondan Mayıs’ta yaklaşık 43 milyona yükselmiştir. Çin’de 1 Şubat 2020’de hükümet, pazarlarda, mağazalarda ve restoranlarda kullanılmak üzere 2 milyar doları (66,1 milyon \$) tutarında kupon dağıtmıştır. İtalya’da nüfus ve gelir kriterlerine göre gıda kuponları için 7.904 belediyeye 400 milyon € aktarılmıştır. Fransa’da öğrenci yurtlarında her hafta 200 sepet gıda ve temizlik ürünü ücretsiz dağıtılmıştır. Almanya’da okullar kapalı olsa bile eğitim paketi kapsamında öğle yemeği sunulmuştur. İngiltere’de hükümet, okul çağındaki 1,3 milyon çocuğa haftada 15 sterlin (günlük 3 sterline eşdeğer) kupon verilmiştir. Brezilyada’da öğrencilere yemek kuponu dağıtılmış, Hindistan’da ise tahıl, erzak dağıtımını yanında gıda kuponları dağıtılmıştır. Rusya’da düşük gelirli ailelerin çocuklarına okul beslenmesinin yerini alan gıda paketleri dağıtılmıştır (World Bank, 2022c).

2.2.6. Seçili Ülkelerdeki Harcama Temelli Politika Uygulamalarının Kamu Mali Dengesine Etkisi

Covid-19 pandemisi, Büyük Buhran’dan bu yana benzeri görülmemiş bir ekonomik krize neden olmuş ve sadece 2020 yılında yaklaşık 7,4 trilyon dolarlık doğrudan ekonomik etkiye yol açmıştır. Salgının tetiklediği ekonomik durgunluğa ve sosyal etkilere karşı mücadele etmek amacıyla hükümetler dünya genelinde kapsamlı mali önlemler almışlardır. Alman bu mali önlemler ile hükümetler, tıbbi malzeme ihtiyacını karşılamak, işletmelerin likiditesini desteklemek, işgücü gelirindeki düşüşü sınırlamak, sosyal güvence desteklerini artırmak, üretken sektöre kredi akışını sürdürmeyi amaçlayan garantiler sağlamak, firmaları ve hanehalkını darboğazdan kurtarmak amacıyla ayni ve nakdi destekler sağlamışlardır. Uygulanan ekonomik tedbir paketleri, yoğun kamu harcamalarını, transfer desteklerini ve vergisel kolaylıkları içerdiği için bu önlemlerin kamu mali dengeleri üzerindeki etkisi hemen görülmüş, Covid-19

mali disiplinin sağlanması noktasında temel gösterge olan kamu mali dengesini olumsuz etkileyerek, birçok ülkeyi yüksek bütçe açıkları ile karşı karşıya bırakmıştır (Sareceno, 2022).

Tablo 8: Seçili Ülkelerde Kamu Gelir Gerçekleşmeleri (Milyon \$)

Ülkeler	Yıllar		
	2019	2020	2021
ABD	6.433.826	6.461.713	7.292.065
ÇİN	3.862.524	3.661.376	4.240.791
İTALYA	896.481	834.374	910.850
FRANSA	1.354.155	1.288.172	1.395.600
ALMANYA	1.716.508	1.665.460	1.818.454
İNGİLTERE	1.020.607	973.349	1.078.507
BREZİLYA	525.847	498.298	637.882
HİNDİSTAN	463.208	433.647	555.708
RUSYA	387.230	374.818	476.420

Kaynak: IMF Fiscal Monitor, 2023.

Tablo 9: Seçili Ülkelerde Genel Hükümet Gelirleri /GSYİH Oranı (%)

Ülkeler	Yıllar		
	2019	2020	2021
ABD	30.1	30.8	31.2
ÇİN	28.1	25.7	27.0
İTALYA	46.9	47.4	48.3
FRANSA	52.3	52.6	52.8
ALMANYA	46.5	46.5	47.8
İNGİLTERE	36.0	36.2	36.9
BREZİLYA	31.5	29.5	31.5
HİNDİSTAN	19.9	18.3	19.7
RUSYA	35.7	35.3	37.0

Kaynak: IMF Fiscal Monitor, 2022.

Yukarıdaki Tablo 8 ve Tablo 9’da seçili ülkelerde kamu gelir gerçekleştirmeleri ve genel hükümet gelirlerinin GSYİH’ya oranı yer almaktadır. Ülkelerdeki kamu gelir gerçekleştirmelerine bakıldığında, ABD dışında bütün ülkelerde pandeminin patlak verdiği ve katı önlemlerin uygulandığı 2020 yılında kamu gelirlerinde düşüş gözlemlenmiştir. Seçili ülkelerin kamu gelirlerinin GSYİH içindeki oranına bakıldığında ise Covid-19 pandemisinin derinden etkilerinin hissedildiği 2020 yılında ABD, İtalya, Fransa, Almanya ve İngiltere gibi gelişmiş ülkelerin kamu gelirlerinin GSYİH’ya oranında bir azalma görülmemiştir. Covid-19 salgını ile mücadelede ülkeler tarafından uygulanan politikaların devlet gelirlerinin GSYİH içindeki payının bilhassa gelişmekte olan ülkeler içerisinde yer alan Brezilya, Rusya, Çin ve Hindistan gibi ülkelerde azalma gösterdiği söylenebilir.

Tablo 10: Seçili Ülkelerde Harcama Gerçekleşmeleri (Milyon \$)

Ülkeler	Yıllar		
	2019	2020	2021
ABD	7.684.533	9.395.528	9.943.490
ÇİN	4.702.740	5.046.707	5.203.054
İTALYA	923.246	1.003.602	1.086.240
FRANSA	1.430.433	1.506.155	1.565.099
ALMANYA	1.656.640,	1.819.869	1.957.035
İNGİLTERE	1.029.719	1.260.556	1.253.989
BREZİLYA	609.270	695.312	712.284
HİNDİSTAN	649.299	740.927	828.078
RUSYA	366.289	417.335	466.065

Kaynak: IMF Fiscal Monitor, 2023.

Tablo 11: Seçili Ülkelerde Genel Hükümet Harcamaları /GSYİH Oranı

Ülkeler	Yıllar		
	2019	2020	2021
ABD	35.8	45.3	41.4
ÇİN	34.2	36.4	33.0
İTALYA	48.5	57.0	55.4
FRANSA	55.3	61.7	59.9
ALMANYA	45.0	50.8	51.5
İNGİLTERE	38.2	48.9	44.9
BREZİLYA	37.4	42.9	35.9
HİNDİSTAN	27.4	31.1	30.1
RUSYA	33.8	39.3	36.3

Kaynak: IMF Fiscal Monitor, 2023.

Covid-19 krizi birçok ülkede, kamu harcama araçlarıyla ekonomi politikasına katkı sağlama eğilimini ortaya çıkarmıştır. Çünkü salgınla birlikte başlayan arz ve talep yönlü ekonomik krizler, ekonomik istikrarı tehdit etmiş, piyasada arz ve tedarik zincirinde yaşanan duraklama ve salgın nedeniyle üretim ve tüketim talebindeki azalma sonucunda küresel ekonomi “zorunlu bir durgunluk-daralma” dönemine girmiştir. Yaşanan dönemin bir sonucu olarak sektörlerin olağan iş akışları azalmış ve ek finansman ihtiyaçları ortaya çıkmıştır. Bu nedenle kamu harcamalarını artırma politikası, reel sektör kanalıyla piyasadaki arzın ve talebin devam etmesini sağlamaya yöneliktir. Bu kapsamda yukarıdaki Tablo 11’de yer alan ülkelerde Covid-19 salgını ve buna bağlı ekonomik yavaşlamanın, birden çok kanal aracılığıyla ülkelerin yaptıkları harcamaların GSYİH içindeki payını önemli ölçüde arttırdığı söylenebilir (Kabayel ve Doğan, 2021:50-51). ABD’de 2019 yılında genel hükümet harcamalarının GSYİH içindeki payı % 35.8’den 2020 yılında % 26 artarak 45.3’e çıkmıştır. Diğer ülkelerde de aynı durum gerçekleşmiş olup, pandeminin etkilerinin yoğun hissedildiği 2020 yılında seçili ülkelerin hepsinde genel hükümet harcamalarının GSYİH içindeki payı yükselmiştir. 2021 yılında normalleşmeye dönülmesi ile birlikte Almanya dışında yer alan diğer ülkelerde kamu harcamalarının GSYİH içindeki payı düşmüştür.

Tablo 12: Seçili Ülkelerde Genel Yönetim Bütçe Dengesi (GSYH’nin %’si)

ÜLKELER	2019	2020	2021
ABD	-5,5	-14,5	-10,9
ÇİN	-6,1	-9,7	-6,1
İTALYA	-1,6	-9,6	-7,2
FRANSA	-3,1	-9,2	-8,9
ALMANYA	1,5	-4,3	-3,7
İNGİLTERE	-2,2	-12,8	-8,0
BREZİLYA	-5,9	-13,3	-4,4
HİNDİSTAN	-7,5	-12,8	-10,0
RUSYA	1,9	-4,0	-0,8

Kaynak: IMF Fiscal Monitor, 2023.

Yukarıdaki Tablo 12’de görüldüğü üzere ülkelerin uyguladığı genişletici maliye politikası tedbirleri, yüksek bütçe açıklarına neden olmuştur. Bilhassa pandeminin etkilerinin derinden hissedildiği 2020 yılında seçili ülkelerin bütçe açığının GSYİH’ya oranında artan harcamalar ve azalan gelirler dolayısıyla önemli artışlar görülmüştür. ABD’de pandemi ile mücadelede yüksek miktarda teşvik paketlerinin etkisiyle kamu harcamaları önemli ölçüde yükselmiş olup, bu durum ise bütçe açığının GSYİH’ya oranının %14.5’e çıkmasına yol açmıştır. Çin’de 2020 yılında pandeminin etkisiyle gelirlerin azalması ve giderlerin artması sonucunda bütçe açığının GSYİH’ya oranı %9.7 seviyesine yükselmiştir. Pandemi patlak verdiğinde ilk vurduğu Avrupa ülkesi olan İtalya’da harcama temelli politika uygulamalarının etkisiyle bütçe açığının GSYİH’ya oranı % 9.6 olarak gerçekleşmiştir. Fransa’da bu oran % 9.2’ye, Almanya’da %4.3’e yükselmiştir. Maastricht kriterleri arasında yer alan üye ülke bütçe açığının GSYİH’sına oranının %3’ü geçmeme şartı, 2020 yılında ihlal edilmiştir. Pandemi döneminde İngiltere’de bütçe gelirleri % 4.8 oranında azalırken, harcamaların %22 oranında artması sonucunda bütçe açığının GSYİH’ya oranı 2019 yılındaki %2.2 seviyesinden 2020 yılında %12.8 seviyesine yükselmiştir. Brezilya’da 2019 yılına kıyasla kamu gelirlerinin yaklaşık % 6 azalması ve kamu harcamalarının %14 artış göstermesi sonucunda bütçe açığı %13.3’e yükselmiştir. Bütçe açığı/GSYİH oranı Hindistan’da %12.8’e ve Rusya’da ise %4.0’e yükselmiştir.

2021 yılında kısıtlamaların kaldırılmaya başlanması ve normalleşme sürecine geçilmesi ile birlikte ekonomide toparlanmalar gerçekleşmiş ve ülke ekonomileri zayıflatıcı Covid-19 salgınından hızlı bir şekilde toparlanmaya başlamıştır. Bu güçlü performans, önemli ölçüde virüsle mücadele için hızla geliştirilen aşıların yanında aynı zamanda küresel para ve maliye politikasının hızlı ve büyük tepkisinden kaynaklanmaktadır. 2021 yılında normalleşmenin başlaması ile birlikte seçili ülkelerin hepsinin Bütçe açığı /GSYİH oranında iyileşmeler gözlemlenmiştir.

5. SONUÇ

Dünyayı yıkıp geçen milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine neden olan İspanyol Gribinden tam bir asır sonra dünya yeni bir salgın hastalık ile karşı karşıya kalmıştır. Aralık 2019 tarihinde Çin’in Wuhan eyaletinde ilk vaka ortaya çıktıktan kısa bir süre sonra virüs tüm dünyaya yayılmıştır. Yakın geçmişte bulaş hızının bu derece yüksek olduğu bir salgının yaşanmaması tüm ülkeleri hazırlıksız yakalamış, önceliğin insan hayatını kurtarmak olduğu fikriyle hareket eden bütün hükümetler hastalığın yayılımını önlemeye yönelik reaktif politikalar uygulamaya koymuşlardır.

Pandemiyi kontrol altına almak için alınan önlemler üretimde yavaşlamaya yol açtığı ve iş uygulamalarında değişiklik gerektirdiği için üretim ve tedarik zincirleri kesintiye uğramıştır. İkinci Dünya

Savaşı'ndan sonra dünya eşi benzeri görülmemiş bir süreci yaşamış, birçok hükümetin ekonomi politika tepkileri hızlı ve kapsamlı olmuş pek çok ülke, sınırlama önlemlerinin doğrudan etkilerinin neden olduğu ekonomik zorlukların üstesinden gelebilmek ve salgın nedeni ile bozulan ekonominin korunmasını sağlamak amacıyla genişletici maliye politikaları kapsamında gelir ve bilhassa harcama politikalarına öncelik vermiştir. Uygulanan harcama temelli politikalar kapsamında ekonomik destek paketleri açıklanmış olup, pandeminin yıkıcı ekonomik etkileriyle mücadelede açıklanan ekonomik teşvik paketlerin ortalama boyutu, dünya ekonomi tarihinde eşi benzeri görülmemiş ölçektir. Çalışmada ele alınan ülkeler içerisinde açıklanan teşvik paketlerinin ölçeğine bakıldığında en fazla Covid-19 vaka ve ölümün gerçekleştiği ABD hükümeti, GSYH'nın yüzde 26,46'sını koronavirus pandemisinin etkilerini yumuşatmaya ayırmıştır. Pandeminin ilk ortaya çıktığı dönemde en çok etkilediği Avrupa ülkesi olan İtalya'da sağlık sisteminin çökmesi ile birlikte süreç tıkanmış ve İtalya hükümeti GSYH'nın 30.84'ünü mali teşvik paketlerine ayırmıştır.

Temel gayenin insan hayatını kurtarmak olduğu güdüsüyle hareket eden hükümetler tarafından sağlık hizmetlerine yapılan harcamalar arttırılmıştır. Covid-19 pandemisinin etkilerinin en yoğun hissedildiği 2020 yılında çalışmada ele alınan ülkelerdeki sağlık harcamalarının GSYH içindeki payı artış göstermiş olup, sağlık harcamalarının GSYH içindeki payında bir önceki yıla kıyasla en fazla artış %33.9 ile Covid-19'un patlak verdiği ülke olan Çin'de gerçekleşmiştir. Çin'i %26.7'lik artış ile İngiltere izlemektedir. Çıkış noktasının insan odaklı olması nedeniyle kriz, yine insanı en çok ilgilendiren ekonomi değişkeni olan istihdamı derinden etkilemiştir. Covid-19 pandemisinin işgücü piyasaları üzerindeki yıkıcı etkisi 2008 küresel finans krizinin yaklaşık 4 katıdır. 2020 yılında, 2019'un dördüncü çeyreğine göre küresel çalışma saatlerinde yüzde 8,8'lik bir azalma yaşanmış olup, bu oran 255 milyon tam zamanlı iş kaybına denk gelmektedir. Pandeminin istihdam üzerindeki olumsuz etkileri sonucunda çalışmada ele alınan İtalya ve Fransa dışındaki ülkelerin işsizlik oranlarında artış meydana gelmiştir. Ülkeler işsizlikle mücadelede açıkladıkları teşvik paketlerinde istihdamı sağlamaya yönelik büyük ölçüde teşvikler açıklamışlardır. Hükümetler tarafından açıklanan paketlerde her ülke kendi ölçeğinde iş koruma programları, kısa çalışma ödeneği, etkilenen çalışanlar için transfer programı şeklinde çeşitli programlar uygulamaya koymuş olup, ayrıca işgücü piyasasında kalışı sürdürmeye yönelik istihdam edilebilirlik odaklı hizmetler kullanarak, istihdamı desteklemeye yönelik büyük ölçekli kaynaklar ayırmışlardır. Hükümetler tarafından uygulanan politikalar sonucunda çalışma saatlerindeki toparlanma 2020 yılının 2. çeyreğinden sonra gerçekleşmiştir. Ayrıca Covid-19 salgınıyla mücadelede ülkeler tarafından işsizlik, sağlık, maluliyet ve emeklilik gibi sosyal risklere karşı koruma sağlamak amacıyla sosyal sigorta sistemleri ve politikaları kullanılmış, bunlara yapılan destekler arttırılmıştır. Bunların yanında birey, firma ve hane halkına yönelik ayni ve nakdi transfer uygulamalarını yine her ülke kendi ölçeğinde uygulamaya koymuştur. Yüksek gelirli ülkeler ayni yardımlarda daha zengin bir çeşitlilik sergileme eğilimindeyken düşük gelirli ülkeler ise klasik gıda kaynaklarına ağırlık vermişlerdir. Covid-19 pandemisinin olumsuz etkileriyle mücadelede sağlık sistemini güçlendirme, pandemiden olumsuz etkilenen birey, firma ve hanehalkına destek sağlama, işsizliğin artmasını engelleyerek istihdamı koruma ve sosyal sigorta desteklerini arttırma amacıyla hükümetler tarafından uygulanan bütün bu harcama temelli politikalar, özellikle pandeminin etkilerinin yoğunlaştığı 2020 yılında ülkeler tarafından yapılan harcamaların GSYH içindeki payında önemli artışlara neden olmuştur. Pandemi patlak vermeden önce ABD'de 2019 yılında genel hükümet harcamalarının GSYH'a oranı % 35.8 iken 2020 yılında bu oran yaklaşık % 26 artarak % 45.3'e yükselmiştir. Genel hükümet harcamalarının GSYH'a oranı 2020 yılında İngiltere'de % 28, Almanya'da %12, Brezilya'da %14, Hindistan'da %13, Rusya'da %16, İtalya'da %17, Fransa'da %11 ve Çin'de % 6 oranında artış göstermiştir. Kamu harcamalarının artması ve kamu gelirlerinin ABD dışındaki diğer ülkelerde düşüş göstermesi sonucunda ülkelerin bütçe açıkları bilhassa pandeminin etkilerinin derinden hissedildiği 2020 yılında artmıştır. Salgın hastalığın neden olduğu ekonomik kriz ile mücadelede bütçe açıklarının dizginlenebilmesi noktasında kamu harcamalarında disiplini sağlamak son derece önemlidir. Pandemi döneminde bilhassa kamu yatırım harcamalarının ertelenerek, daha ziyade ekonomideki çarkları harekete geçirecek harcamalar ile en savunmasız kesimlere yönelik harcamaların arttırılması gerekmektedir. Ayrıca pandemi döneminde artan kamu harcamaların karşılanması noktasında kamu otoritesi kamu gelirlerine ihtiyaç duymaktadır. Ancak bu dönemde istihdam ve büyüme üzerinde olumsuz etki yaratmayacak gelir kalemlerine ağırlık verilmesi önemli bir husustur. Pandemi döneminde ekonomik büyümeyi teşvik eden vergi politikası benimsenmesi gerekmekte olup, bu süreçte üst düzey gelir ve servet vergilendirmesine daha fazla yoğunlaşılabilir.

KAYNAKÇA

- Balcı, Y. ve Çetin, G. (2020). COVID-19 Pandemi Sürecinin Türkiye’de İstihdama etkileri ve Kamu Açısından Alınması Gereken Tedbirler. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 40-58.
- Chudik, A., Mohaddes, K. and Raissi, M. (2021). Covid-19 fiscal support and its effectiveness. *Economics Letters*, 205, 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2021.109939>.
- Çapanoğlu, S. G. (2021). Avrupa Komisyonundan Mali Politikaların Koordinasyonu İçin Rehber: *İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi*.
- Çelik, Ş. Ç. (2022). Covid-19 Pandemisi Sonrasında Maliye Politikaları Uygulamaları: Türkiye Özelinde Bir Değerlendirme. *İslâm İktisadi Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 4-27.
- Eğilmez, M. (2016). *Kamu Maliyesi*. Remzi Kitapevi.
- Erdem, U. (2022). Brics Ülkeleri Ve Türkiye’de Covid-19 Öncesi Ve Sonrası Vergi Politikalarının Karşılaştırılması. Şahin Karabulut (Ed.), *Ekonomi Ve Finans Konularına Teorik Yaklaşımlar* içinde (s. 361-370). Ekin Yayınevi.
- Eijkelenburg, W. V. and Nauta, L. (2020). Comparing G20’s cash cannon in 2020. <https://economics.rabobank.com/publications/2021/april/comparing-g20s-cash-canon-in-2020/>.
- Huld, A. (2022). China’s Economic Stimulus Explained – Understanding China’s Monetary and Fiscal Policy. <https://www.china-briefing.com/news/chinas-economic-stimulus-explained-monetary-fiscal-policy/>, (07.12.2022).
- Kabayel, M. ve Doğan, A. (2021). Covid-19 Salgın Krizi ile Artan Kamu Harcamaları: Peacock Wiseman Hipotezi Uyarınca Bir Değerlendirme. İbrahim Atilla Acar Ve Binnur Açıköz (Ed.), *Pandemi Ekonomisi* içinde. (s.49-77). Dora Yayıncılık.
- Kısa, Ö. (2021) Salgın Döneminde Maliye Politikası. *Vergi Raporu*. 267, 93-110.
- KPMG. (2020a). China Government and institution measures in response to COVID-19. <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2020/04/china-government-and-institution-measures-in-response-to-covid.html>.
- KPMG. (2020b). Brazil Government and institution measures in response to COVID-19. <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2020/04/brazil-government-and-institution-measures-in-response-to-covid.html>.
- Koç, İ. ve Yardımcıoğlu, F. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecinde Uygulamaya Konulan Mali Tedbir ve Teşviklerin Karşılaştırmalı Analizi: Türkiye ve Seçilmiş AB Ülkeleri Karşılaştırması: *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 123 – 152.
- Lacey, E., Massad, J. and Utz, R. (2021). A Review of Fiscal Policy Responses to COVID-19. Macroeconomics, Trade And Investment Equitable Growth, Finance & Institutions Insight, World Bank Group, <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/35904/A-Review-of-Fiscal-Policy-Responses-to-COVID-19.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- PwC. (2020). Tax measures in response to COVID-19. <https://www.pwc.com/gx/en/services/tax/navigate-the-tax-measures-in-response-toCovid-19.html>.
- Sandalcı, U. (2020). Koronavirüs (COVID-19) ve Vergi Gelirleri. *Vergi Sorunları Dergisi*, 385: 109-126.
- Sareceno, F. (2022). The return of fiscal policy The new EU macroeconomic activism and lessons for future reform, International Labor Organisation, ILO Working Paper 56.
- Shi, Y., Chen, C. and Park, S. (2022). Managing the COVID-19 crisis by fiscal strategies: Lessons from four countries. *Chinese Public Administration Review*, 13(1-2), 3–14.
- Statista. (2022a). Value of COVID-19 fiscal stimulus packages in G20 countries as of May 2021, as a share of GDP. <https://www.statista.com/statistics/1107572/covid-19-value-g20-stimulus-packages-share-gdp/>.
- Statista. (2022b). Forecast of the current healthcare spending in Brazil from 2010 to 2025. <https://www.statista.com/forecasts/1149171/healthcare-spending-forecast-in-brazil>.

- Strazewski, L. (2020). Pandemic helped drive health spending past \$4 trillion in 2020. <https://www.ama-assn.org/delivering-care/patient-support-advocacy/pandemic-helped-drive-health-spending-past-4-trillion-2020>.
- International Labor Organization, (2020). İşgücü piyasası politikaları ve istihdam hizmetleri, COVID-19 politika önlemlerinin kritik unsurlarıdır. https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/covid-19/WCMS_754375/lang--tr/index.htm.
- International Labor Organization ILOSTAT. (2022). Unemployment rate by sex and age, ILO modelled estimates. https://www.ilo.org/shinyapps/bulkexplorer13/?lang=en&segment=indicator&id=UNE_2EAP_SEX_AGE_RT_A.
- International Labor Organization. (2022). ILO Monitor on the world of work. Tenth edition Multiple crises threaten the global labour market recovery. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/briefingnote/wcms_859255.pdf.
- International Labor Organization (2021). COVID-19 and the world of work Country policy responses. <https://www.ilo.org/global/topics/coronavirus/regional-country/country-responses/lang--ru/index.htm#UN>.
- International Monetary Fund. (2021). Policy Responses To Covid-19. <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#A>.
- International Monetary Fund. (2022). Fiscal Monitor International Monetary Fund Fiscal Policy From Pandemic To War. <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2022/04/12/fiscal-monitor-april-2022>.
- International Monetary Fund. (2023). World Economic Outlook database: April 2023. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023/April/weo-report?c=132,134,136,&s=GGR,GGX,&sy=2021&ey=2023&ssm=0&scsm=1&sc=0&ssd=1&ssc=0&sic=0&sort=country&ds=.&br=1>.
- OECD. (2020). Coronavirus (COVID-19): SME Policy Responses, Tackling Koronavirus (Covid-19): Contributing To A Global Effort. https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=119_119680-di6h3qgi4x&title=Covid_19_SME_Policy_Responses.
- OECD. (2021). Health spending. <https://data.oecd.org/healthres/health-spending.htm#indicator-chart>.
- The State Council of the People's Republic of China. (2020). Full Text: Report on the Work of the Government. http://english.www.gov.cn/premier/news/202005/30/content_WS5ed197f3c6d0b3f0e94990da.html.
- The World Bank. (2022a). Map of SME-Support Measures in Response to COVID-19. https://dataviz.worldbank.org/views/SMECOVID19/Overview?%3Aembed=y&%3AisGuestRedirectFromVizportal=y&%3Adisplay_count=n&%3AshowAppBanner=false&%3Aorigin=viz_share_link&%3AshowVizHome=n.
- The World Bank. (2022b). Social Protection and Jobs Responses to COVID-19: A Real-Time Review of Country Measures. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/110221643895832724/pdf/Social-Protection-and-Jobs-Responses-to-COVID-19-A-Real-Time-Review-of-Country-Measures.pdf>.
- The World Bank. (2022c). COVID-19 (Coronavirus) Policy Response to to Macro-Fiscal Policy in Russia. <https://www.worldbank.org/en/country/russia/brief/covid-19-response-macro-fiscal-russia>.